

УДК 662.6/9 (045)

¹С.О. Пузік, к.т.н., доц.
²А.В. Гвоздецький, пров. інж.

УРАХУВАННЯ КОНВЕКТИВНИХ ПОТОКІВ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ПАЛИВІ ПІД ЧАС ЙОГО ВІДСТОЮВАННЯ В РЕЗЕРВУАРАХ

Національний авіаційний університет

¹E-mail: s.puzik@email.ua²E-mail: tsvyah@ukr.net

Складено систему рівнянь, яка описує розрахунок нагрівання палива від повітря навколишнього середовища в наземних, напівзаглиблених і заглиблених резервуарах. Запропоновано методику розрахунків конвективних потоків, які виникають у паливі під час його відстоювання при різному розташуванні резервуарів

Ключові слова: відстоювання, конвективні потоки, паливо, резервуар.

Постановка проблеми

Найбільш простим і доступним методом очищення палив є відстоювання, але воно ефективне лише за умови достатньої різниці в густин часток забруднень і палива.

Для відстоювання палив у резервуарах встановлена норма – 4 год на 1 м висоти наливу продукту в резервуар.

Таким чином, час осадження забруднень у резервуарі місткістю 50 м³, повністю наповненого паливом, становить більше 11 год.

Значна витрата часу на очищення палив у гравітаційному полі Землі є суттєвим недоліком цього методу.

Тривалість відстоювання залежить від швидкості осадження часток забруднень.

Для визначення швидкості відстоювання v , користуються формулою Стокса:

$$v = \frac{2R^2g}{9\eta}(\gamma_3 - \gamma_{\text{п}}), \quad (1)$$

де R – радіус частки забруднення, мкм;

g – прискорення вільного падіння (9,81 м/с²);

η – в'язкість палива, кгс·с/м²;

γ_3 – густина частки забруднення, кг/м³;

$\gamma_{\text{п}}$ – густина палива, кг/м³.

Отже, швидкість осадження залежить від:
 – густини часток забруднення;

– в'язкості;

– густини палива.

Розрахункові значення, отримані за формулою (1) для наземних резервуарів, не точні і в переважно не відповідають дійсності [1].

Крім того, при цих розрахунках не враховуються інші фактори, які суттєво впливають на швидкість і кількісний склад часток, які осідають.

Одним із таких факторів є вплив на частки забруднень, що осідають, конвективних потоків, які виникають в паливі при зміні його температури в резервуарі.

Аналіз досліджень і публікацій

На основі експериментальних даних Н.Н. Константинов установив, що частина тепла, яка отримується стінкою наземного резервуара внаслідок сонячної радіації, переходить від стінки до палива [2]. При цьому до прилеглого до стінки шару продукту виникають висхідні потоки, які виносять на поверхню з нижніх шарів частину палива разом із забрудненнями.

Верхні шари продукту нагріваються за рахунок тепла, що отримується від газового простору й оточуючих його стінок та даху.

Температура верхніх шарів деякий час буває вище температури навколишнього повітря.

Температура бокової стінки у верхньому шарі продукту з тіньової сторони буває нижча температури у прилеглих шарах палива. Це призводить до виникнення у стінки (з тіньової сторони) спадного конвективного потоку, що захоплює верхній шар продукту відповідної товщини (менший, ніж при висхідному потоці) і опускає деяку кількість палива з верхнього в нижні шари.

Для розрахунку максимально можливої витрати продукту у висхідному конвективному потоці на сонячній стороні резервуара на деякій глибині h Н. Н. Константинов рекомендує таку формулу:

$$G_{\max} = \frac{\pi D q}{2C \frac{dt}{dx} h},$$

де π – константа (3,14);

D – діаметр резервуара, м;

q – середній питомий тепловий потік через стінку на висоті h , ккал/(м³ · год);

C – питома теплоємність палива, ккал/(кг · °С);

$\frac{dt}{dx}$ – зміна температури по вертикалі резервуара (рис. 1).

Витрата продукту $G_{\max}$, а отже, і швидкість висхідного потоку залежать від величини похідної $\frac{dt}{dx}$.

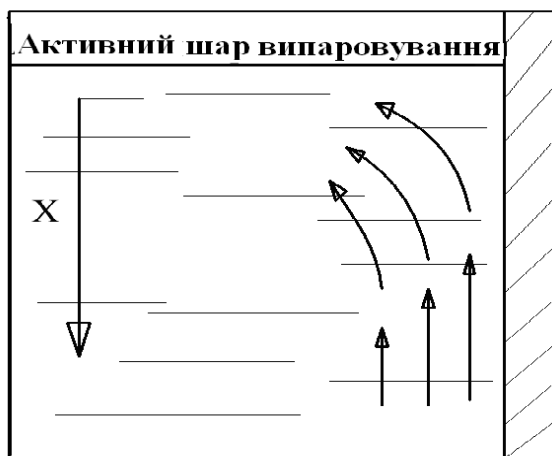

Рис. 1 Схема конвективних потоків біля стінки горизонтальних наземних резервуарів

Оскільки $\frac{dt}{dx}$ збільшується в напрямку від дна резервуара до поверхні продукту, то $G_{\max}$ і швидкість потоку більша в нижніх шарах та менша у верхніх шарах палива.

Таким чином, паливо постійно знаходиться в резервуарах у русі, швидкість якого залежить від інтенсивності сонячної радіації.

Забруднення залучаються в цей рух, тому відокремлення їх від палива шляхом відстоювання є малоефективним.

Мета роботи – для уточнення швидкості відстоювання палива в резервуарах з урахуванням сил конвективних потоків скласти систему рівнянь, яка описує розрахунок нагрівання від сонячної радіації палива в наземних, напівзаглиблених і заглиблених резервуарах.

Розрахунок нагрівання палива в наземних, напівзаглиблених і заглиблених резервуарах

Для розрахунку кількості тепла, що йде на нагрів визначеної кількості палива в резервуарі від початкової температури t_n до кінцевої t_k залежно від температури повітря навколишнього середовища t_n , необхідно визначити сумарну складову теплових потоків сонячних променів у визначеному об'ємі палива.

У загальному випадку повну кількість тепла, що йде на нагрів палива, q визначають за формулою [3]:

$$q = Gc(t_k - t_n) + KF\tau(t_n - t_{\text{сер}}),$$

де G – вага палива, кг;

K – повний коефіцієнт теплопередачі від навколишнього середовища до палива, ккал/(м² · год · °С);

F – площа поверхні нагріву, м²;

τ – час нагріву палива, с;

$t_{\text{сер}}$ – середня температура палива, °С;

$$t_{\text{сер}} = \frac{1}{2}(t_n + t_k).$$

Кінцеву температуру t_k палива в резервуарі після нагріву за час τ можна визначити:

$$t_k = t_n + (t_n - t_{п}) e^{\frac{KF\tau}{GC}}$$

Найбільшою складністю для підрахунку величини повної кількості тепла q є визначення повного коефіцієнту теплопередачі від температури повітря навколишнього середовища до палива K .

Значення K можна визначити тільки з урахуванням характеру теплопередачі через поверхню резервуара (стінка, дно, дах).

Як відомо, є три види розташування резервуарів:

- наземний (рис. 2);
- напівзаглиблений (рис. 3);
- заглиблений (рис. 4).

Слід розглядати кожен тип окремо, оскільки характер теплопередачі через поверхню цих резервуарів буде різним.

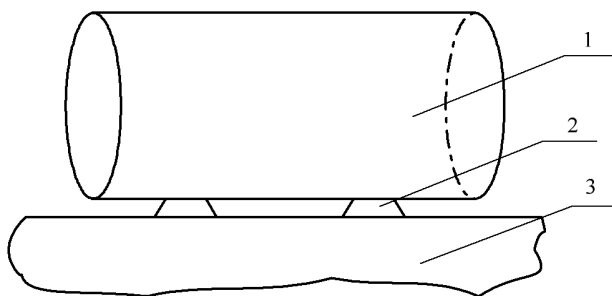

Рис. 2. Наземний резервуар

- 1 – резервуар;
- 2 – стійка резервуара;
- 3 – ґрунт

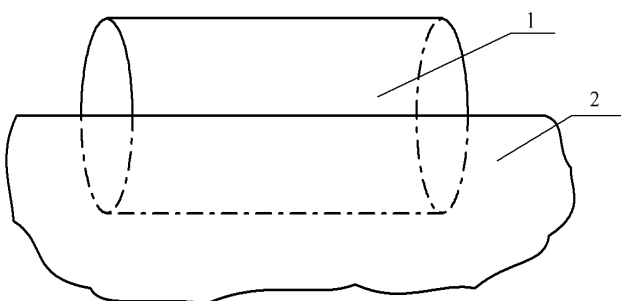

Рис. 3. Напівзаглиблений резервуар:

- 1 – резервуар;
- 2 – ґрунт

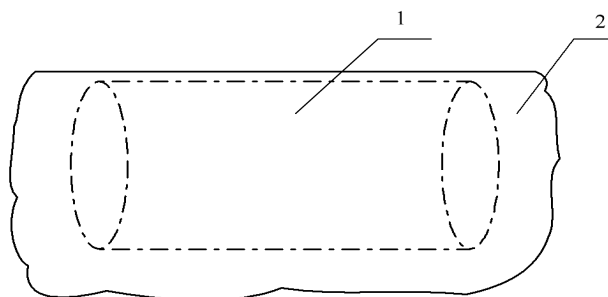

Рис. 4. Заглиблений резервуар:

- 1 – резервуар;
- 2 – ґрунт

Для наземних резервуарів повний коефіцієнт теплопередачі від навколишнього середовища до палива K визначають за формулою

$$K = \frac{K_{ст} F_{ст} + K_{дн} F_{дн} + K_{д} F_{д}}{F_{ст} + F_{дн} + F_{д}},$$

де $K_{ст}$, $K_{дн}$, $K_{д}$ – коефіцієнти теплопередачі через стінку, дно і дах резервуара відповідно, ккал/(м² · год · °С);

$F_{ст}$, $F_{дн}$, $F_{д}$ – площі поверхні стінки, дна і даху резервуара відповідно, м².

Коефіцієнти теплопередачі через стінку $K_{ст}$ наземного резервуара визначають за формулою

$$K_{ст} = \frac{1}{\frac{1}{a_1} + \sum_{i=1}^{i=n} \frac{\delta_i}{\lambda_i} + \frac{1}{a_2}}, \quad (2)$$

де a_1 , a_2 – внутрішній і зовнішній коефіцієнти теплопередачі для резервуарів, ккал/(м² · год · °С);

δ_i – товщина листів i -го шару стінки металу резервуара, м;

λ_i – коефіцієнт теплопередачі i -го шару стінки металу резервуара, ккал/(м² · год · °С).

Значення внутрішнього коефіцієнта теплопередачі a_1 визначаємо за емпіричною формулою

$$a_1 = \varepsilon \frac{\lambda_p}{d} (\text{GrPr})^n,$$

де ε , n – сталі коефіцієнти, які залежать від критеріїв GrPr (див. таблицю);

λ_p – коефіцієнт теплопередачі резервуара, ккал/(м²·год·°C);

d – діаметр резервуара, м.

Значення коефіцієнтів ε , n

GrPr	ε	n
$10^{-3} - 5 \cdot 10^3$	1,18	0,125
$5 \cdot 10^3 - 2 \cdot 10^7$	0,54	0,25
$2 \cdot 10^7 - 10^{13}$	0,135	0,33

Зовнішній коефіцієнт теплопередачі a_2 слід приймати з урахуванням не тільки конвекції, але й випромінювання:

$$a_2 = a_k + a_b,$$

де a_k , – коефіцієнт конвекції резервуара, ккал/(м²·год·°C);

a_b – коефіцієнт випромінювання резервуара, ккал/(м²·год·°C).

Для орієнтовних розрахунків величину $K_{ст}$ для наземних резервуарів можна приймати $K_{ст} = 3 - 5$ ккал/(м²·год·°C).

Для визначення коефіцієнта теплопередачі через дно резервуара $K_{дн}$ використовуємо формулу

$$K_{дн} = \frac{1}{\frac{1}{a_1} + \sum_{i=1}^{i=n} \frac{\delta_i}{\lambda_i} + \frac{\pi D}{8\lambda_{гр}}}, \quad (3)$$

де, $\lambda_{гр}$ – коефіцієнт теплопровідності ґрунту, ккал/(м²·год·°C).

Коефіцієнт теплопередачі через дах резервуара K_0 визначається з рівняння

$$K_0 = \frac{1}{\frac{1}{a_1'} + \frac{\delta_2}{\lambda_{ек}} + \sum_{i=1}^{i=n} \frac{\delta_i}{\lambda_i} + \frac{1}{a_2}}, \quad (4)$$

де a_1' – коефіцієнт теплопередачі від поверхні палива в газовий простір резервуара, ккал/(м²·год·°C);

δ_2 – товщина газового простору над верхню палива, м;

$\lambda_{ек}$ – еквівалентний коефіцієнт теплопровідності газоповітряної суміші, ккал/(м²·год·°C):

$$\lambda_{ек} = \varepsilon_k \lambda_{пов},$$

де ε_k – коефіцієнт конвекції для повітря;

$\lambda_{пов}$ – коефіцієнт теплопровідності повітря, ккал/(м²·год·°C).

Для повітря коефіцієнт конвекції ε_k визначають за формулою

$$\varepsilon_k = A \delta_2^4 \sqrt{\frac{t_3 - t_d}{\delta_2}},$$

де A – коефіцієнт, що дорівнює 19,4; 16,7; 14,8 за температури газу 0; 50; 100 °C відповідно;

t_3 – температура поверхні палива в резервуарі, °C;

t_d – температура даху резервуару, °C.

Для наземних резервуарів коефіцієнти $K_д$ та $K_{дн}$ в багато разів менші за коефіцієнт $K_{ст}$, тому при розрахунках, які не потребують великої точності, величиною $K_д$ та $K_{дн}$ можна знехтувати.

Орієнтовно приймається:

$$K_д = 0,5 \text{ ккал/(м}^2 \cdot \text{год} \cdot \text{°C)};$$

$$K_{дн} = 1 \text{ ккал/(м}^2 \cdot \text{год} \cdot \text{°C)}.$$

Повний коефіцієнт теплопередачі від навколишнього середовища до палива K для напівзаглибленого резервуара визначають за формулою

$$K = \frac{K_{ст}'' F_{п} + K_{ст}' F_{гр}}{F_{п} + F_{гр}},$$

де $K_{ст}^n$, $K_{ст}^{гp}$ – коефіцієнти теплопередачі через стінку в повітря і ґрунт відповідно для напівзаглиблених резервуарів, ккал/(м²·год⁰С);

F_n , $F_{гp}$ – площа поверхні стінок напівзаглиблених резервуарів стичних з повітрям та ґрунтом відповідно, м².

Значення коефіцієнта $K_{ст}^n$ знаходимо з виразів (1), (2), (3), оскільки напівзаглиблений резервуар розташований на 50 % в ґрунті та на 50 % на поверхні:

$$K_{ст}^n = \frac{\frac{1}{2} K_{ст} F_{ст} + K_d F_d}{\frac{1}{2} F_{ст} + F_d}.$$

Значення коефіцієнта $K_{ст}^{гp}$ знаходимо за формулою

$$K_{ст}^{гp} = \frac{1}{\frac{1}{a_1} + \sum_{i=1}^{i=n} \frac{\delta_i}{\lambda_i} + \frac{h_0}{2\lambda_{гp}} + \frac{1}{a_{2 \rightarrow n}}},$$

де h_0 – глибина занурення резервуара в ґрунт, м;

$a_{2 \rightarrow n}$ – коефіцієнт теплопередачі від поверхні ґрунту в повітря, ккал/(м²·год⁰С):

$$a_{2 \rightarrow n} = 10-15 \text{ ккал/(м}^2 \cdot \text{год}^0 \text{С)}.$$

Повний коефіцієнт теплопередачі від навколишнього середовища до палива K для заглибленого резервуару визначаємо за формулою

$$K = \frac{1}{\frac{1}{a_1} + \sum_{i=1}^{i=n} \frac{\delta_i}{\lambda_i} + \frac{1}{a_{2 \rightarrow гp}}},$$

де $a_{2 \rightarrow гp}$ – коефіцієнт теплопередачі від поверхні резервуара через ґрунт в атмосферне повітря, ккал/(м²·год⁰С):

$$a_{2 \rightarrow гp} = 4 - 6 \text{ ккал/(м}^2 \cdot \text{год}^0 \text{С)}.$$

Висновки

1. Важливим фактором, що впливає на швидкість відстоювання палив у резервуарах, є конвективні потоки часток забруднень, які виникають унаслідок нагрівання палива в резервуарі від температури навколишнього середовища. Величина конвективних потоків у паливі залежить від теплопередачі від температури повітря навколишнього середовища до палива.

2. Складено і розв'язано систему рівнянь, яка описує розрахунок нагрівання палива від температури навколишнього середовища в наземних, напівзаглиблених і заглиблених резервуарів.

Література

1. Пузік С. О. Визначення швидкості та часу відстоювання реактивних палив / С. О. Пузік, А. В. Гвоздецький // Проблеми тертя та зношування: наук.-техн. зб. – К.: НАУ-друк, 2010. – № 52. – 178–184 с.

2. Литвинов А. А. Технология и техника заправки воздушных судов / А. А. Литвинов, А. М. Ипатов. – М.: Машиностроение, 1976. – 176 с.

3. Коршунов Е. С. Промысловый транспорт нефти и газа / Е. С. Коршунов, С. Г. Едигаров. – М.: Недра, 1975. – 296 с.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2011.